SALTo mortale

MS Een circusartiest, die na jarenlang intensief oefenen en minutieuze voorbereidingen zijn glansnummer, de spectaculaire dodensprong, tot in de perfectie beheerst, zal wijselijk ernaar hebben gestreefd niets aan het toeval te moeten overlaten. Terecht zal hij afkerig zijn van het risico zich te moeten verlaten op de goedgezindheid van een zo grillige factor als het blinde geluk. Zijn opzet zal dan ook zijn voldoende veiligheden in te bouwen om te verzekeren dat zijn vermeende roekeloosheid geen fatale gevolgen zal kunnen hebben: de schijn van het levensgevaarlijke waagstuk wordt weliswaar opgehouden, maar de realiteit daarachter is de zekerheid dat alles terdege beveiligd in de hand wordt gehouden.

De besprekingen over een mogelijke beperking van de strategische bewapening — de S(trategic) A(rms) L(imitation) T(alks) — tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie hebben met de vorenstaande situatie ten hoogste gemeen dat de vierletterige afkorting SALT overeenkomt met de beginletters van de term waarmee de prestatie van acrobaten, trapezewerkers en dergelijken wordt aangeduid, maar verder kan van een duidelijke parallel bepaald niet worden gesproken. Voorshands ziet het immers niet ernaar uit dat de jarenlange voorbereidingen ook metterdaad hebben geleid tot het uitschakelen van een of meer van de vele onberekenbare factoren rond het bewuste vraagstuk, zodat er nog wel een forse wissel zal moeten worden getrokken op Vrouwe Fortuna. Sterke stromingen in het Amerikaanse Congres zijn ook allesbehalve gerust op de van Moskou te verwachten rechtschapenheid waar de naleving van niet of moeilijk te controleren verdragsbepalingen in het geding is. De gretigheid waarmee president Carter de snelle totstandkoming van een SALTII-akkoord najaagde, heeft bepaald het wantrouwen niet verminderd, integendeel, tal van bezorgde senatoren zijn maar matig tevreden over de naar hun mening onvoldoende waarborgen voor de veiligheid. Het presidentiële optimisme — waarvan reeds eerder op deze plaats werd gesproken (*Mil. Spect.* **146** (1977)(10)433) — lijkt naar veler opvatting meer garanties in te houden voor een levensgevaarlijk waagstuk dan voor een terdege in de hand houden van de risico's.
Zoals de kaarten nu liggen dringt zich onwillekeurig toch wel een vergelijking met het circus op: terwijl de ene „SALTimbanque" riskeert zijn nek te breken wijst de andere het hooggeëerde publiek met brede armzwaaien op dat stuntwerk en neemt vervolgens, minzaam buigende, het applaus in ontvangst. Het laat zich begrijpen dat het Amerikaanse Congres er allerminst gelukkig mee is als het applaus voor Brezjnjev zou opklinken nadat Carter zijn SALTo mortale heeft vertoond.

Op het moment van het schrijven van deze regels is overigens het SALTII-akkoord nog steeds niet verwezenlijkt. Weliswaar werd al herhaaldelijk de indruk gewekt dat het nog slechts een kwestie van enkele dagen was voor de champagne kon worden ingeschonken, maar de insiders wisten wel beter: de „linkage" tussen enerzijds het streven naar wapenbeperking en anderzijds de Russische gedragingen op het vlak van bijvoorbeeld de mensenrechten of de inmenging in Afrikaanse en Aziatische aangelegenheden kon wel worden gelegd in Washington, maar behoefde nog niet voetstoots door Moskou te worden geaccepteerd. Geheel in de lijn der verwachtingen — gezien de ervaringen na de Slotacte van Helsinki en de Toetsingsconferentie van Belgrado — waren de Russen niet in het minst gecharmeerd van het Amerikaanse streven de verschillende problemen in één pakket samen te brengen. Zij wensen immers een duidelijke grens te blijven trekken tussen het binnen- en het buitenlandse beleid: binnen het eerste vallen de door president Carter zo nadrukkelijk op de voorgrond geschoven mensenrechten en aanverwante zaken, binnen het tweede valt onder meer het wapenbeheersingsvraagstuk. De Sovjet-Unie verzet zich ertegen dat de besluitvorming over de ene groep onderwerpen wordt beïnvloed door introductie van overwegingen die naar haar mening in de andere groep thuishoren. ▷

Als gevolg van de botsing tussen koppeling en óntkoppeling verliepen de besprekingen aanzienlijk trager dan was voorzien. Toch was dat niet verwonderlijk, want de mensheid is reeds sinds lang eraan gewend dat beslissingen tot het uitbreiden van de bewapening vaak overhaast worden genomen doch dat het omgekeerde proces heel wat meer voeten in de aarde pleegt te hebben. Voor dat laatste is in ieder geval wel meer nodig dan het verlangen van een der partijen zich te verzekeren van een succesje met het oog op naderende presidentsverkiezingen: de andere partij zal zich dat terdege realiseren en dus een hardere onderhandelingstactiek gaan toepassen, terwijl de eigen bevolking argwanend toekijkt of de ambitieuze president voor het begeerde resultaat niet een te hoge prijs gaat betalen. Het behoeft derhalve niemand te verbazen dat een akkoord niet werd bereikt, ondanks de vele keren dat de indruk werd gewekt dat het vreugdevolle moment nagenoeg was aangebroken.

De grote vraag is of het Amerikaanse afschrikkingsvermogen afdoende gegarandeerd blijft. Indien dat niet ten volle zou zijn verzekerd moet worden betwijfeld of het Congres bereid zal zijn de overeenkomst te ratificeren: daarvoor is namelijk een twee-derdemeerderheid vereist, en het al dan niet bereiken daarvan zal afhankelijk zijn van de inhoud van het compromis dat de VS en de SU zullen aangaan. Die vraag naar de doeltreffendheid van de Amerikaanse afschrikking houdt ook de Europese bondgenoten bezig: de leden van het Atlantische bondgenootschap zijn dezelfde mening toegedaan als de Amerikanen, namelijk dat een nucleaire oorlog dusdanig grote vernietigingen teweegbrengt dat er in feite geen overwinnaar meer zal zijn, alleen nog maar verliezers, en dat het deze wetenschap is die de partijen ervan zal weerhouden een dergelijk conflict te laten uitbreken zolang die vernietiging verzekerd is (*Mutual Assured Destruction*). Als consequentie van die doctrine zullen de Verenigde Staten zich uiteraard blijven verzetten tegen elk compromis dat het hen in voorkomend geval zou beletten een doeltreffend antwoord te geven als zij onverhoopt zouden worden getroffen door een verrassende *first strike* van de andere zijde. Sinds president Carter in zijn streven naar ontspanning besloot — in het voorjaar van 1977 — de ontwikkeling van de MX-raket, die in 1983 operationeel zou moeten worden, te vertragen tot 1987 en de produktie van de Minuteman III stop te zetten, en hij vervolgens op de defensiebegroting bezuinigde door de ontwikkeling van de $ 85 miljoen per stuk kostende supersonische B-1 bommenwerper te staken, is het nog dubieuzer geworden of een eventueel restant aan vernietigingsvermogen na een verrassingsaanval nog groot genoeg zou zijn om een zo krachtige vergelding te garanderen dat de tegenpartij van haar first-strikevoornemen kan worden weerhouden.
De zorg daarover wordt nog vergroot doordat de Sovjet-Unie uitgaat van een volkomen afwijkende conceptie. Zij is ervan overtuigd dat ook een nucleaire oorlog wel degelijk een overwinnaar zal kennen, en wel de natie die zich het beste daarop heeft voorbereid en in staat is een levensvatbare maatschappij in stand te houden. Als uitvloeisel van die conceptie heeft de SU een veelomvattend civiele-verdedigingsprogramma ten uitvoer gelegd om de overlevingskansen van haar bevolking en economie te vergroten en zo de dreiging van de *assured destruction* te ontkrachten.
Als tegenzet zouden de Amerikanen misschien meer gebruik kunnen maken van de kruisvluchtraketten (cruise missiles), en dus ligt het voor de hand dat die door het SALT II-verdrag aan banden zullen worden gelegd: voor lucht-grondkruisvluchtraketten een maximumbereik van 2500 km, voor zee-grond en grond-grond maximaal 600 km.

Indien dan ook de wederzijdse kernwapenarsenalen inderdaad worden verminderd — tot 2250 overbrengingsmiddelen — en voorts het testen van nieuwe wapensystemen aan stringente regels wordt gebonden, zal de beoogde wapenbeperking wel te verwezenlijken zijn. Maar wanneer opnieuw de controle onmogelijk wordt gemaakt, *blijft* ontduiken van de gemaakte afspraken mogelijk. Dan komt het accent te liggen op de goede óf op de kwade trouw van de verdragsluitende partijen. De wereldgeschiedenis heeft tot nu toe geleerd dat daarop bouwen gelijk staat aan „zich verlaten op toeval en blind geluk", ofwel het riskeren van een werkelijke dodensprong.